

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
<https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index>

Academic Article

Empiricism the Foundation of Epistemological Theories in Western Philosophy

Phra Narong Suphatto (Saysook)^{1*}, Bunruam Khammuangsaen², Kitsuchin Ponsen³, Phrapalad Chamnan Sopano (Dokbuephean)⁴

ประสบการณ์นิยมรากฐานแห่งทฤษฎีความรู้ในปรัชญาตะวันตก

พระณรงค์ สุภทัต (สายสุก)^{1*}, บุญร่วม คำเมืองแสน², กฤตสุชิน พลเสน³,

พระปลัดชำนาญ โสภโณ (ดอกบัวผัน)⁴

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. พระณรงค์ สุภทัต (สายสุก)*

Phra Narong Suphatto (Saysook)*

Graduate School, Mahamakut Buddhist University, Thailand.

Email: narongsaysook@gmail.com

2. บุญร่วม คำเมืองแสน

Bunruam Khammuangsaen

Graduate School, Mahamakut Buddhist University, Thailand.

Email: khammuangsaen.bun@mbu.ac.th

3. กฤตสุชิน พลเสน

Kitsuchin Ponsen

Graduate School, Mahamakut Buddhist University, Thailand.

Email: Kitsuchin.pon@mbu.ac.th

4. พระปลัดชำนาญ โสภโณ (ดอกบัวผัน)

Phrapalad Chamnan Sopano (Dokbuephean)

Mahamakut Buddhist University, Thailand.

Email: dokbuephean.cha@mbu.ac.th

Keywords:

ประสบการณ์นิยม, ญาณวิทยา, ทฤษฎีความรู้
Empiricism, Epistemology, Theory of Knowledge

Article history:

Received: 16/02/2024

Revised: 17/03/2024

Accepted: 10/05/2025

Available online: 25/05/2025

ABSTRACT

This academic article aims to examine the theory of knowledge in empiricism. The study reveals that empiricism is a fundamental concept in Western philosophy, emphasizing that knowledge originates from sensory experience and observation. Prominent philosophers in this tradition include John Locke, who proposed the concept of Tabula Rasa, viewing the human mind as a blank slate that acquires knowledge through experience, and David Hume, who argued that knowledge arises from impressions and ideas formed through repeated perception.

This article analyzes the philosophical contributions of Locke and Hume, highlighting empiricism's crucial role in shaping scientific methodology—particularly through observation, experimentation, and empirical validation. However, the study also acknowledges empiricism's limitations in addressing abstract forms of knowledge, such as mathematics and logic.

The historical development of empiricism is also explored, from Locke's emphasis on external experience in knowledge formation to Hume's skepticism regarding the certainty of knowledge and the concept of causality. The study concludes that the ideas of Locke and Hume laid the foundation for modern epistemology and significantly influenced various disciplines, including psychology, education, and science. By emphasizing experience as the basis for acquiring knowledge, empiricism has been widely applied across fields. Despite its limitations, it underscores the enduring value of empirical data in the process of knowledge creation. The analysis of Locke and Hume's theories reflects the evolution of Western philosophy and paves the way for future theoretical advancements, contributing meaningfully to education and research.

ศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย
Thai Journal Citation Index Centre

<https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index>

How to Cite:

Saysook, P. S., Khammuangsaen, B., Ponsen, K., & Dokbuephean, P. C. S. (2025). Empiricism the Foundation of Epistemological Theories in Western Philosophy. *Journal Dhamma for Life*, 31(2), 318 - 333.

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทฤษฎีความรู้ของประสบการณ์นิยม จากการศึกษาพบว่า แนวคิดสำคัญในปรัชญาตะวันตกที่เน้นว่าความรู้เกิดจากประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสและการสังเกต นักปรัชญาคนสำคัญ ได้แก่ จอห์น ล็อก ผู้เสนอแนวคิด Tabula Rasa ที่มองว่าจิตมนุษย์เป็นกระดานเปล่าที่รอรับข้อมูลจากประสบการณ์ และเดวิด ฮูม ที่เน้นว่าความรู้เกิดจากความประทับใจและความคิดที่เกิดจากการรับรู้ซ้ำ ๆ ซึ่งกลายเป็นหัวใจของประสบการณ์นิยม บทความนี้ได้วิเคราะห์แนวคิดของทั้งสองโดยพบว่า ประสบการณ์นิยมมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาวิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับการสังเกต การทดลอง และการพิสูจน์ความรู้ แต่ยังมีข้อจำกัดเกี่ยวกับการอธิบายความรู้เชิงนามธรรม ทางคณิตศาสตร์และตรรกศาสตร์ได้ไม่สมบูรณ์ บทความนี้ยังได้กล่าวถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของประสบการณ์นิยม ตั้งแต่ยุคของล็อกที่เน้นความสำคัญของประสบการณ์ภายนอกต่อการสร้างความรู้ จนถึงฮูมที่ตั้งคำถามต่อความแน่นอนของความรู้และแนวคิดเรื่องเหตุและผล ทำให้เกิดกระแสวิตินิยม การศึกษาพบว่า แนวคิดของล็อกและฮูมได้วางรากฐานให้กับญาณวิทยาสมัยใหม่ และการพัฒนาศาสตร์ต่าง ๆ ได้แก่ จิตวิทยา การศึกษา และวิทยาศาสตร์ การใช้ประสบการณ์เป็นฐานในการแสวงหาความรู้ทำให้แนวคิดนี้ถูกนำไปปรับใช้ในหลายสาขา แม้จะมีข้อจำกัดแต่ก็เข้าถึงความสำคัญของข้อมูลเชิงประจักษ์ในการสร้างความรู้ การวิเคราะห์แนวคิดของล็อกและฮูมสะท้อนให้เห็นถึงวิวัฒนาการของปรัชญาตะวันตก และเปิดโอกาสให้มีการพัฒนาทฤษฎีใหม่ ๆ ในอนาคต ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและการวิจัยอย่างยิ่ง

บทนำ

ประสบการณ์นิยม (Empiricism) เป็นแนวคิดสำคัญในปรัชญาตะวันตกที่เน้นว่าความรู้ของมนุษย์เกิดจากประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส ไม่ใช่จากเหตุผลเพียงอย่างเดียว ญาณวิทยาในแนวทางนี้ศึกษาถึงที่มาและความชอบธรรมของความรู้โดยเชื่อว่าประสบการณ์เป็นแหล่งข้อมูลที่แท้จริง แนวคิดนี้ตอบโต้กับเหตุผลนิยม (Rationalism) ที่เชื่อว่าความรู้เกิดจากการใช้เหตุผล ประสบการณ์นิยมจึงกลายเป็นรากฐานของการพัฒนาวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ที่ให้ความสำคัญกับการสังเกต การทดลอง และการหาข้อสรุปจากข้อเท็จจริง (พระพิทักษ์ฉันทนิจ, 2544) จอห์น ล็อก (John Locke) ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งประสบการณ์นิยม เสนอว่า “Tabula Rasa” คือจิตที่ว่างเปล่าที่รอรับข้อมูลจากภายนอกผ่านประสาทสัมผัส ล็อกเน้นว่าประสบการณ์สร้างความคิดทั้งเชิงเดี่ยวและเชิงซ้อน โดยใช้กระบวนการผัสสะ (Sensation) และการไตร่ตรอง

ศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย
Thai Journal Citation Index Centre

<https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index>

(Reflection) แนวคิดของลัทธิก็ยังอธิบายความแตกต่างระหว่างคุณสมบัติปฐมภูมิกับคุณสมบัติหุตภูมิ ได้แก่ รูปร่างและน้ำหนัก สีและกลิ่น ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามนุษย์ตีความข้อมูลจากประสบการณ์มากกว่าการรับรู้โดยตรง (สไตส์ โพธิ์วงศ์, 2536)

เดวิด ฮูม (David Hume) ขยายแนวคิดนี้ด้วยการชี้ว่าความรู้มาจากความประทับใจ (Impression) และความคิด (Idea) ฮูมมองว่ามนุษย์สร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลจากความเคยชินที่เกิดจากประสบการณ์ซ้ำ ๆ ไม่ใช่ความจริงที่สามารถพิสูจน์ได้ เขาตั้งข้อสงสัยต่อความรู้ทุกประเภทและยืนยันว่าความรู้ต้องมาจากประสบการณ์โดยตรงเท่านั้น ทำให้ฮูมได้รับการยกย่องว่าเป็นนักปรัชญาแนววิตินิยม (Skepticism) ที่ตั้งคำถามต่อทุกความเชื่อ (คุณ โทพันธ์, 2527)

แนวคิดของลัทธิและฮูมมีบทบาทสำคัญในการวางรากฐานวิธีการทางวิทยาศาสตร์และปรัชญาสมัยใหม่ แม้จะมีข้อจำกัด เช่น การอธิบายความรู้เชิงนามธรรม แต่ประสบการณ์นิยมยังคงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโลก การวิเคราะห์แนวคิดของทั้งสองช่วยให้เห็นถึงวิวัฒนาการของญาณวิทยาและการแสวงหาความรู้ที่ส่งผลต่อศาสตร์ต่าง ๆ ในปัจจุบัน (ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, 2549) นอกจากนี้ การศึกษาประสบการณ์นิยมยังเผยให้เห็นถึงการพัฒนาวิธีการคิดเชิงวิพากษ์ การใช้เหตุผลร่วมกับประสบการณ์ และความสำคัญของข้อมูลเชิงประจักษ์ แนวคิดนี้ถูกนำไปปรับใช้ในสาขาต่าง ๆ ได้แก่ จิตวิทยา การศึกษา และการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งแสดงถึงอิทธิพลอันกว้างขวางของประสบการณ์นิยมในโลกปัจจุบัน

การศึกษานี้ยังกล่าวถึงแนวคิดประสบการณ์นิยมของลัทธิและฮูมอย่างละเอียด โดยลัทธิเห็นว่าจิตมนุษย์ในตอนเกิดเปรียบเสมือนกระดานเปล่าและรับข้อมูลจากประสบการณ์ภายนอกผ่านประสาทสัมผัส ซึ่งมีอิทธิพลต่อการพัฒนาทฤษฎีการเรียนรู้และการศึกษายุคใหม่ ขณะที่ฮูมเน้นว่าความรู้เกิดจากความประทับใจและความคิดที่เกิดขึ้น ๆ ซึ่งนำไปสู่แนวคิดเรื่องความน่าจะเป็นและการวิพากษ์แนวคิดเหตุและผล งานศึกษานี้พบว่าประสบการณ์นิยมได้วางรากฐานให้กับการพัฒนาวิธีการทางวิทยาศาสตร์ โดยสนับสนุนการสังเกต การทดลอง และการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นหลักฐานสำคัญ (Jones, 2019)

นอกจากนี้ งานศึกษายังได้วิเคราะห์พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของประสบการณ์นิยม ตั้งแต่ยุคของลัทธิที่เสนอว่าประสบการณ์คือแหล่งกำเนิดของความรู้ จนถึงฮูมที่ตั้งคำถามต่อความเชื่อในความจริงสัมบูรณ์ แนวคิดทั้งสองมีอิทธิพลต่อปรัชญาสมัยใหม่ เช่น ญาณวิทยาของคานท์ที่ผสมผสานประสบการณ์นิยมเข้ากับเหตุผลนิยม (Taylor, 2021) การศึกษานี้ยังชี้ให้เห็นว่าประสบการณ์นิยมไม่เพียงแต่เป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์ แต่ยังมีส่งผลต่อการพัฒนาสังคม ความรู้ และการศึกษาในปัจจุบัน เนื้อหานี้ยังกล่าวถึงข้อวิพากษ์ประสบการณ์นิยม คือการตั้งคำถามว่าประสบการณ์เพียงอย่างเดียวเพียงพอหรือไม่ในการสร้างความรู้ ซึ่งนักปรัชญาอย่างอิมมานูเอล คานท์ เสนอว่าการรับรู้ของมนุษย์ต้องอาศัยโครงสร้างทางจิตเพื่อจัดระเบียบข้อมูลที่ได้รับ นอกจากนี้ยังกล่าวถึงผลกระทบของประสบการณ์นิยมต่อการศึกษายุคใหม่ เช่น วิธีการสอนที่เน้นการปฏิบัติจริง การทดลอง และการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ รวมถึงความท้าทายในยุคดิจิทัลที่ข้อมูลจำนวนมากต้องการการคัดกรองและวิเคราะห์

อย่างเป็นระบบ ทำให้แนวคิดประสบการณ์นิยมยังคงมีความสำคัญและถูกนำมาปรับใช้ในการแสวงหาความรู้ในปัจจุบัน (Williams, 2023)

ความหมายและขอบเขตของญาณวิทยา

คำว่า ญาณวิทยา เป็นภาษาสันสกฤต แยกออกได้เป็น 2 คำ คือ ญาณ (ความรู้) วิทยา (วิชาหรือทฤษฎีศาสตร์) เมื่อรวมกันเป็นญาณวิทยา จึงเป็นวิชาว่าด้วยความรู้หรือทฤษฎีว่าด้วยความรู้ ญาณวิทยา เป็นสาขาที่ค้นคว้าถึง ต้นกำเนิดโครงสร้าง วิธีการ และความสมเหตุสมผลของความรู้ ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า Epistemology ซึ่งมีรากศัพท์มาจากคำว่า episteme ซึ่งแปลว่า ความรู้ (knowledge) กับ logos ซึ่งแปลว่า ทฤษฎี (theory) ดังนั้น ในภาษาไทยจะเรียกญาณวิทยาว่าทฤษฎีความรู้ก็ได้ และในภาษาอังกฤษจะใช้คำว่า theory of knowledge แทน Epistemology ก็ได้ (สตีล โปธิวงศ์, 2536)

ปัญหาเรื่องบ่อเกิดของความรู้

สำหรับปัญหาเรื่องบ่อเกิดของความรู้ก็คือ ปัญหาที่ว่ามนุษย์เราก่อเกิดความรู้ขึ้นมาได้อย่างไร? ถ้าลองพิจารณาถึงความรู้ที่มนุษย์มีอยู่นั้น ก็จะพบว่ามนุษย์มีความรู้ใน 2 ระดับ คือ ระดับที่เป็นรูปธรรม และระดับที่เป็นนามธรรม ระดับรูปธรรม ได้แก่ ความรู้ในวัตถุ และคุณสมบัติต่าง ๆ ของวัตถุตลอดจนเหตุการณ์ทั้งหลาย ซึ่งเป็นระดับของข้อเท็จจริงนั่นเอง ส่วนระดับนามธรรม ก็เช่นความรู้ในแบบวิธีของคณิตศาสตร์ ตรรกวิทยา และความรู้ในเรื่องจริยธรรม เป็นต้น ซึ่งเป็นความรู้ระดับสูงขึ้นมาจากข้อเท็จจริงธรรมดาเพราะเป็นความรู้ในหลักการทั่วไปซึ่งเป็นสากล การได้มาซึ่งความรู้ในระดับรูปธรรมดาเพราะเป็นความรู้ในหลักการทั่วไป ซึ่งเป็นสากล การได้มาซึ่งความรู้ในระดับรูปธรรมหรือข้อเท็จจริงนั้นก็ต้องอาศัยการสังเกตและการรับรู้ทางประสาทสัมผัส ส่วนในการได้มาซึ่งความรู้ในระดับนามธรรมซึ่งเป็นหลักการทั่วไปนั้น ก็ต้องอาศัยการใช้ความคิด หรือสติปัญญาของมนุษย์ ดังนี้ จะเห็นได้ว่าการแสวงหาความรู้ของคนเรานั้น จะเกี่ยวข้องกับปัจจัยสองอย่าง คือ ความสามารถในการสังเกตและรับรู้ กับ ความสามารถทางความคิดของมนุษย์ จึงเกิดปัญหาระหว่างสองปัจจัยนี้ว่า สิ่งใดที่เป็นปัจจัยพื้นฐานในอันที่จะช่วยให้ความรู้ได้อุบัติขึ้นเริ่มแรกในตัวมนุษย์ หรือกล่าวให้ชัดเจนยิ่งขึ้นก็คือว่า จิตของคนเรานั้นมีความสามารถอยู่ก่อน หรือมีความรู้แฝงอยู่แล้วก่อนที่จะได้รับความรู้มาจากการสังเกตและการรับรู้หรือเปล่า หรือว่าจิตของคนเราเริ่มจะทำหน้าที่รู้ และคิดภายหลังจากที่ได้รับความรู้มาจากการรับรู้ทางประสาทสัมผัส ต่อปัญหาดังกล่าวได้นักคิด 2 กลุ่ม ได้ให้แนวความคิดเอาไว้ต่างกัน กลุ่มหนึ่งย้าความสำคัญของความคิดว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานของความรู้ กลุ่มนี้มีชื่อเรียกว่า นักเหตุผลนิยม (Rationalist) อีกกลุ่มหนึ่ง ยืนยันความสำคัญของการสังเกตและรับรู้ หรือเรียกว่า นักประจักษ์นิยม หรือ ประสบการณ์นิยม (Empiricist) อย่างไรก็ตาม นักเหตุผลนิยมส่วนใหญ่ก็ยอมรับบทบาทและหน้าที่บางอย่างของประสบการณ์

ขณะที่นักประจักษ์นิยมส่วนมากก็ไม่ปฏิเสธว่าเหตุผลหรือความคิด เป็นส่วนประกอบอันหนึ่งของความรู้เช่นกัน (พระพิทักษ์ณคณาธิกร, 2544)

ภูมิหลังและความเป็นมาของประสบการณ์นิยม

จากความพยายามของนักปรัชญาที่จะตอบปัญหาที่สำคัญ ๆ เกี่ยวกับความรู้ ว่าความรู้มาจากไหน อะไรเป็นสิ่งที่พื้นฐาน (basis) ของความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ ประเด็นเกี่ยวกับที่มาหรือกำเนิด (origin) ของความรู้ และได้มีคำตอบที่แตกต่างเป็น 2 แนวคือ พวกหนึ่งเห็นว่าเหตุผลเป็นที่มาของความรู้ ในขณะที่อีกพวกหนึ่งเห็นว่าประสบการณ์เป็นที่มาของความรู้ ทำให้เกิดเป็นแนวคิดทางญาณวิทยาที่แตกต่างคือ เหตุผลนิยมและประสบการณ์นิยม

ประสบการณ์นิยมนั้นเป็นแนวคิดทางญาณวิทยาที่ตรงข้ามกับเหตุผลนิยม และเกิดขึ้นหลังเหตุผลนิยมโดยมี จอห์น ล็อก เป็นผู้นำเสนอแนวคิดประสบการณ์นิยมที่ว่าความรู้เป็นสิ่งที่ได้มาจากประสบการณ์ โดยแนวคิดแบบประสบการณ์นิยมนี้ก็อาจแบ่งได้เป็นหลายช่วงเวลา หลายระดับ โดยกลุ่มประสบการณ์นิยมเดิมนั้นก็คือแนวคิดที่เกิดขึ้นในช่วงกลางศตวรรษที่ 17 จนถึงศตวรรษที่ 18 มี จอห์น ล็อก, จอร์จ เบิร์ดเลย์ และเดวิด ฮูม สำหรับกลุ่มประสบการณ์นิยมใหม่นั้นก็อยู่ในช่วงศตวรรษที่ 19 และ 20 มีนักคิดที่สำคัญคือ ชาร์ลส์ เพียร์ซ, วิลเลียม เจมส์ และ จอห์น ดิวอี้

นอกจากนั้น ประสบการณ์นิยมยังมีหลายระดับ ตั้งแต่ประสบการณ์นิยมในความหมายที่เคร่งครัด (Strong Empiricism) หรือ ประสบการณ์นิยมแบบสุดขั้ว (Radical Empiricism) เช่น ประสบการณ์นิยมของเดวิด ฮูม จนกระทั่งถึงประสบการณ์นิยมอย่างอ่อน (Mild Empiricism) ที่ถือว่าประสบการณ์เป็นที่มาที่สำคัญที่สุดของความรู้ ซึ่งหมายถึงการยอมรับว่าความรู้จะมีที่มาจากทางอื่น เช่น เหตุผล ได้เช่นกัน

ลัทธิประจักษ์นิยม หรือ ประสบการณ์นิยม (Empiricism)

นักปรัชญาประจักษ์นิยมคนสำคัญคือ จอห์น ล็อก (John Locke) และเดวิด ฮูม (David Hume) ซึ่งจัดเป็นนักปรัชญาในยุคใหม่ โดยทั่วไปลัทธิประจักษ์นิยม หรือประสบการณ์นิยม มีความขัดแย้งกับลัทธิเหตุผลนิยมในเรื่องบ่อเกิดแห่งความรู้ที่แท้จริง แต่ว่าทัศนะทางประจักษ์นิยมของจอห์น ล็อก นั้น สมควรจะกล่าวว่าเป็นเพียงแนวโน้มนั่น เพราะเขายอมรับว่าความรู้ต้องเกิดจากประสบการณ์ แต่ขณะเดียวกันก็ยอมรับความรู้ที่เกิดจากเหตุผล คือ เนื้อหาของความรู้ได้มาจากประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสก็จริง แต่เขาก็ไม่ได้ยืนยันว่าความรู้ทุกอย่างต้องพบในประสบการณ์เท่านั้น ส่วนเดวิด ฮูม นั้น นับว่าเป็นผู้สมควรจะถือว่าเป็นนักประจักษ์นิยมมากที่สุดเขาได้ผลักดันทัศนะทางประจักษ์นิยมของเขาไปอย่างสูงสุด จนกระทั่งเป็นพวกที่เรียกว่า “วิมตินิยม”(skeptism) (คุณ โทจันทร์, 2527)

ได้กล่าวมาแล้วว่า ลัทธินี้เน้นความสำคัญของประสบการณ์ว่าเป็นบ่อเกิด หรือที่มาของความรู้ ดังนั้นก่อนที่จะเข้าถึงใจความสำคัญของลัทธิก็ควรที่จะทำความเข้าใจ หรือพิจารณาถึงคำว่า “ประสบการณ์” ที่ใช้กันอยู่ทั่วไปนั้นมีความหมายอย่างไร (ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, 2549)

ความหมายคำว่าประสบการณ์

บางคนให้ความหมายคำว่า “ประสบการณ์” อย่างแคบ ๆ ว่าหมายถึงการมีผัสสะ (sensation) หรือความรู้สึก (feeling) ซึ่งเป็นการย้าในเรื่องของสิ่งเร้า และการตอบสนองด้วยความรู้สึกลักษณะนั้น ความหมายดังกล่าวนี้ได้ตัดเอาเรื่องของสิ่งใดก็ตามที่ได้มาจากความสามารถในการจินตนาการ และการสร้างความคิดรวบยอดของคนเราออกไป จึงทำให้ความรู้อยู่เพียงแต่สิ่งที่โลกภายนอกเติมใส่ให้กับมนุษย์เท่านั้นเอง และกิจกรรมทางจิตหรือการคิดก็เป็นสิ่งที่มีความสำคัญในอันดับรองลงมา คือเป็นเพียงตัวจัดการผัสสะเท่านั้น ดังนั้นจึงตีความการคิดว่าเป็นเพียงความรู้สึกอย่างหนึ่ง แต่อันที่จริงแล้วนักประจักษ์นิยมส่วนใหญ่ให้ความหมายประสบการณ์ไว้กว้างขวางกว่าความหมายที่เป็นเพียงผัสสะหรือความรู้สึก ประสบการณ์คืออะไร ลองพิจารณาดูว่าประสบการณ์ที่ใช้กันในความหมายต่าง ๆ นั้นมีอะไรบ้าง

1. ประสบการณ์ หมายถึง ความรู้ ความชำนาญ หรือข้อมูลที่สะสมกันขึ้นมา ในความหมายนี้ต้องเกี่ยวข้องกับ “ระดับ” ของสิ่งที่สะสมกันนั้นด้วย ดังนั้น ประสบการณ์ของคนหนึ่งอาจมากกว่า หรือน้อยกว่าคนอื่น ๆ โดยทั่วไปมักคิดกันว่าคนเรายิ่งมีประสบการณ์มากขึ้น ก็เท่ากับมีความรู้มากขึ้น ซึ่งก็ไม่จำเป็นว่าสิ่งที่ได้รับมานั้นจะนำไปใช้ประโยชน์ได้ดี ประสบการณ์ในความหมายนี้บางทีก็หมายถึง ประสบการณ์ของมนุษย์โดยส่วนรวม ไม่ใช่มุ่งเฉพาะประสบการณ์ของใครคนใดคนหนึ่ง และที่เรามักจะกล่าวกันว่า “ประสบการณ์คือ ครูที่ดีที่สุด”

2. ประสบการณ์ในความหมายที่เป็น คุณสมบัติของอารมณ์หรือความรู้สึก เช่น “เมื่อวานนี้ขณะที่เดินทางกลับบ้าน ฉันได้รับประสบการณ์ที่ตื่นเต้นมาก” ประสบการณ์ในความหมายนี้ หมายถึงการตอบสนองในทางจิตวิทยา ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับ “ระดับ” เพราะไม่อาจกล่าวได้ว่า ใครมีประสบการณ์มากกว่าหรือน้อยกว่าใคร แต่กล่าวได้ว่า แต่ละคนมีประสบการณ์ที่ “ต่างกัน”

3. ประสบการณ์ในความหมายที่เป็น “ความสำนึก” (consciousness) บางครั้งประสบการณ์ หมายถึงการรู้สึกตัว การมีสำนึก การมีสำนึกในสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็คือ การมีประสบการณ์นั่นเอง ประสบการณ์ในความหมายนี้จะรวมเอาทั้งการมีผัสสะ และกิจกรรมทางจิตทั้งหมดไว้ ส่วนมากมักจะให้ความหมายการมีประสบการณ์ในบางสิ่ง โดยอ้างถึงแต่ว่าเป็นการที่จิตคุ้นเคยกับสิ่งนั้นโดยตรง ในครั้งแรกที่ได้รับผัสสะมา แต่ในความหมายดังกล่าวนี้รวมถึงความคิดของตัวผู้รับประสบการณ์ด้วย

4. ประสบการณ์ในความหมายที่เป็นการสังเกตอย่างรอบคอบ เช่น จากข้อความว่า “วิทยาศาสตร์ ต้องอาศัยประสบการณ์” (Science resorts to experience) อาจมีความหมายว่าประการแรก วิทยาศาสตร์ต้องใช้การสังเกตเป็นวิธีการในการตัดสินความจริงของทฤษฎีต่าง ๆ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง วิทยาศาสตร์ไม่ได้ใช้แต่เพียง

เหตุผล ยังต้องใช้ประสบการณ์คือ การสังเกต ซึ่งการสังเกตนี้ไม่ใช่เป็นการทำงานของผัสสะที่เฉื่อยชาธรรมดา ๆ แต่หมายถึงการกระทำอันเป็นขบวนการที่ทำโดยเจตนาและตั้งใจ ประการที่สอง หมายถึงสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นกรณีพิเศษของการตอบสนองในทางจิตวิทยา คือ เป็นการใช้เทคนิคของการสังเกตอย่างเป็นระบบและรู้ตัว ฉะนั้น ประสบการณ์ในแง่นี้จะไม่ใช่ข้อมูลที่เกิดขึ้นในเวลาที่กำหนด แต่เป็นนิสัยที่อาจจะมียู่ต่อไปในเวลานานเท่าใดก็ตาม เช่น การทดลองในทางจิตวิทยาเกี่ยวกับการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการสร้างนิสัยในแบบต่าง ๆ ของสัตว์ทดลอง ความหมายทั้งสองนี้ต้องเกี่ยวข้องกับสภาวะทางจิตด้วย

5. ประสบการณ์ในความหมายที่เป็นโลกของข้อเท็จจริง มีบางคนไม่เห็นด้วยกับการตีความประสบการณ์จากข้อความที่ว่า “วิทยาศาสตร์ต้องอาศัยประสบการณ์” ในข้อที่ 4 เพราะเป็นการยอมรับว่ามีเรื่องกิจกรรมของจิตมาเกี่ยวข้องด้วย เพราะที่จริงวิทยาศาสตร์ไม่ได้สนใจในสมรรถภาพของจิต หรือ กิจกรรมของจิตใด ๆ แต่วิทยาศาสตร์สนใจในบางสิ่งที่อยู่ภายนอกตัวคนเรา และเป็นสิ่งที่มีอยู่จริง นั่นคือโลกของข้อเท็จจริง หรือพูดให้ชัดก็คือธรรมชาติอันเป็นแหล่งกำเนิดของปรากฏการณ์ทั้งหลาย ดังนั้น ประสบการณ์ในฐานะที่เป็นโลกของข้อเท็จจริง จะเป็นสิ่งที่มีอยู่ก่อนแล้วและไม่ใช้สิ่งที่ความสำคัญของคนสร้างขึ้น

6. ประสบการณ์ในความหมายที่เป็นความสัมพันธ์ หรือ การกระทบกระทั่งกัน (interaction) ถ้ากล่าวกันอย่างจริงจังแล้ว คำว่า “ประสบการณ์” ไม่ควรจะถูกจำกัดด้วยความหมายใดความหมายหนึ่ง เป็นไปได้ที่ใครอาจจะชอบความหมายใดมากกว่าความหมายหนึ่ง เป็นไปได้ที่ใครอาจจะชอบความหมายใดมากกว่าความหมายอื่น ๆ แต่ในทางปรัชญาแล้ว ก็ได้มีความพยายามที่จะจัดรอบคำจำกัดความที่สามารถรวมเอาความหมายต่าง ๆ เข้าด้วยกัน นั่นคือ ประสบการณ์นั้นน่าที่จะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างอินทรีย์ชีวิตกับสิ่งแวดล้อม ประสบการณ์เป็นขบวนการของการกระทบกระทั่งระหว่างสิ่ง 2 สิ่งนี้ จิตที่เป็นผู้มีประสบการณ์นั้นไม่ใช่จิตธรรมดา แต่เป็นจิตที่มีความกระตือรือร้น มีการตัดสินใจเลือกและการสงสัย อีกประการหนึ่ง ประสบการณ์ไม่ใช่โลกของข้อเท็จจริงธรรมดา แต่เป็นโลกที่มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่ง และถูกตรวจสอบในทศณะ เช่นนี้ กิจกรรมทางวิทยาศาสตร์ก็คือ ประสบการณ์ชนิดหนึ่ง คือเป็นการมีปฏิริยาโต้ตอบซึ่งกันและกัน ระหว่างจิตที่มองในแง่วิทยาศาสตร์ กับสิ่งแวดล้อมที่มองในแง่วิทยาศาสตร์เช่นกัน ดังนั้น จากทศณะดังกล่าว เราก็สามารถกล่าวถึงประสบการณ์ในแง่ต่าง ๆ ซึ่งเป็นวิทยาศาสตร์ได้ เช่น ประสบการณ์ทางศาสนา, ประสบการณ์ทางสังคม และประสบการณ์ทางศิลปะ เป็นต้น และยังเป็นการบ่งบอกว่า ประสบการณ์เป็นหน่วยหนึ่งของ “ความคิด” ของจิต การตีความเช่นนี้ได้รวมเอาความหมายของประสบการณ์ในความหมายต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วไว้ด้วยกัน คือ รวมเอาความหมายที่เป็นการสะสมความชำนาญหรือข้อมูลต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วไว้ด้วยกัน คือ รวมเอาความหมายที่เป็นการสะสมความชำนาญ หรือข้อมูลต่าง ๆ (ข้อที่ 1), ความหมายของการตอบสนองทางจิตวิทยาซึ่งเป็นคุณสมบัติของอารมณ์ ความรู้สึก (ข้อที่ 2), ความหมายของความสำนึกหรือการรู้สึกตัว (ข้อที่ 3) และความหมายที่เป็นโลกของข้อเท็จจริง (ข้อที่ 5)

นักประจักษ์นิยม หรือ ประสบการณ์นิยมคนสำคัญ

จอห์น ล็อก (1632 - 1704) ขอล่าถึงแนวความคิดสำคัญของเขาเป็นข้อ ๆ ดังนี้ (สกล นิลวรรณ, 2522)

1. ล็อก ถือว่าสภาพจิตของมนุษย์ในตอนเริ่มแรกนั้น มีแต่ความว่างเปล่าเหมือนกระดาดขาวบริสุทธิ์ปราศจากความคิด ความรู้ใด ๆ ทั้งสิ้น ต่อมาจิตของคนเราก็คงกลายเป็นแหล่งหรือคลังที่บรรจุวัตถุของความรู้ และการคิดหาเหตุผลมากมาย ทั้งนี้เพราะสาเหตุจาก “ประสบการณ์” สิ่งเดียวเท่านั้น ดังนั้น ความรู้ของคนเรากำลังอยู่บนประสบการณ์ หรือประสบการณ์เป็นแหล่งแรกที่ทำให้ความรู้แก่เรา ความรู้ทุกอย่างข้อมูลทั้งหลายเกี่ยวกับโลกภายนอกจึงมาจากประสบการณ์

2. ล็อก อธิบายว่า ประสบการณ์มี 2 ชั้น คือ ก. ผัสสะ (sensation) และ ข. ภาพสะท้อน(Reflection) ผัสสะเป็นการที่เรารับรู้ทางอวัยวะรับสัมผัสทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ส่วนภาพสะท้อนเป็นการคิด และจัดการสิ่งต่าง ๆ ที่เข้ามาภายในจิต ส่วนนี้เป็นการทำงานของจิต เริ่มแรกนั้นเราได้รับประสบการณ์จากประสาทสัมผัส เมื่อคนเราได้รับผัสสะเดียวกันหลายครั้ง จิตจะคุ้นชิน และสร้างเป็น “ความคิดเชิงเดียว” (simple idea) ของผัสสะนั้นขึ้นมา เช่น ความคิดเชิงเดียวของความหวานของน้ำตาล, กลิ่นของดอกกุหลาบสีขาวของดอกมะลิ แต่ความคิดเชิงเดียวของผัสสะนี้ถือเป็นตัวแทนของวัตถุภายนอก เช่น เมื่อมีวัตถุร้อนมากระทบกับผิวหนังของเรา ก็จะเกิดผัสสะร้อน ผัสสะนี้จะถูกส่งไปยังสมอง สมองก็จะสร้างความคิดเชิงเดียวของความร้อนขึ้นในจิต ซึ่งความคิดนี้ไม่ใช่วัตถุร้อน และไม่ใช่ความร้อนของวัตถุด้วย และถ้าวัตถุนั้นมีสีแดงด้วย และเรามองเห็นก็จะเกิดความคิดเชิงเดียวของสีแดงขึ้นในจิต ความคิดของความร้อนจะเป็นตัวแทนของอุณหภูมิของวัตถุนั้น ส่วนความคิดของสีแดงก็จะเป็นตัวแทนสีแดงของวัตถุนั้น ดังนั้น ความคิดเหล่านี้คือ สิ่งที่เกิดขึ้น จิตไม่รู้ในคุณสมบัติจริง ๆ ของวัตถุ

3. ฉะนั้น ความคิดเชิงเดียวทั้งหลายจะรวมอยู่ในความทรงจำและต่อมาเราก็ให้ชื่อแก่นั่น โดยลักษณะเช่นนี้ จิตซึ่งเดิมที่ว่างเปล่าก็ได้ถูกประดับประดาด้วยความคิดทั้งหลาย ต่อจากนั้น จิตก็จะทำการเปรียบเทียบ เชื่อมโยงความคิดเชิงเดียวต่าง ๆ เข้าด้วยกัน สร้างเป็น “ความคิดเชิงซ้อน”(complex idea) ขึ้น ตัวอย่างเช่น ความรู้ในผลมะนาว ในตอนแรกเราได้รับผัสสะของความเขียวความกลม จิตก็สร้างความคิดเชิงเดียวของเขียวและกลมขึ้น ต่อมาได้รับผัสสะของความเปรี้ยว จิตสร้างความคิดเชิงเดียวของความเปรี้ยว และจากนั้นจิตเชื่อมโยงความคิดเชิงเดียวของความเขียว, กลมและเปรี้ยวเข้าด้วยกัน เกิดเป็นความคิดเชิงซ้อนของผลมะนาวขึ้น ความคิดเชิงเดียวยังเกิดจากผัสสะภายใน ซึ่งเป็นความคิดของจิตเองด้วย เช่น การสงสัย, การตั้งใจ, การจินตนาการ เป็นต้น

สรุปประเด็นในช่วงนี้ได้ว่า เมื่อวัตถุต่าง ๆ กระทบกับอวัยวะรับสัมผัสต่าง ๆ ของเราก็เกิดผัสสะเช่น เหลือง, ขาว, ร้อน, เย็น, หวาน, หนัก ฯลฯ เข้ามาในจิต ผัสสะเหล่านี้เกิดขึ้นบ่อย ๆ จิตก็จะจดจำได้และสร้างเป็นความคิดเชิงเดียวของผัสสะนั้น ๆ ขึ้น นี่เป็นการไตร่ตรองซึ่งเป็นการทำงานของจิต และต่อมาจิตจะรวบรวม, เชื่อมโยง, เปรียบเทียบความคิดเชิงเดียวทั้งหลายเข้าด้วยกันเป็นสิ่งรับรู้(percept) ขึ้น ซึ่งจัดเป็นความคิด

เชิงซ้อน เพราะประกอบด้วยความคิดเชิงเดี่ยวหลาย ๆ อัน ดังนั้นส่วนประกอบที่เป็นพื้นฐานที่สุดของความรู้ก็คือ ความคิดเชิงเดี่ยว

4. ล็อค แบ่งผัสสะทั้งหลายที่เรามีออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ความคิดที่เป็นคุณสมบัติปฐมภูมิของวัตถุ เช่น รูปร่าง ขนาด น้ำหนัก การเคลื่อนที่ เป็นต้น กับความคิดที่เป็นคุณสมบัติหุติภูมิคือ สี เสียงกลิ่น รส และ อุณหภูมิ ในทัศนะของลอค ถือว่าคุณสมบัติประเภทแรกเป็นคุณสมบัติที่มีอยู่ในตัววัตถุจริง ทั้งนี้เพราะว่ามันเป็น คุณสมบัติที่มีอยู่ในตัววัตถุจริง ทั้งนี้เพราะว่ามันเป็นคุณสมบัติที่คงทนไม่เปลี่ยนแปลงง่าย ๆ และวัตถุทุกชิ้นต้องมี คุณสมบัติเหล่านี้ เช่น เนยแข็งที่ละลายหรือไม้ที่ไหม้ไฟ สีของมันเปลี่ยนไป แต่รูปร่างบางส่วน, ความแข็งบาง ระดับ, น้ำหนัก และมวลก็ยังคงมีอยู่ ส่วนคุณสมบัติหุติภูมินั้น วัตถุอาจจะไม่มีหรือไม่มีก็ได้ เช่น ในความมีวัตถุ จะไม่มีสีให้มองเห็นได้ ยิ่งกว่านั้นคุณสมบัติพวกนี้ยังเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ของตัวผู้รู้ เช่น เวลาเป็นหวัด เราไม่อาจรับรู้กลิ่นและรสได้ ดังนั้น ล็อคจึงเห็นว่าวัตถุไม่ได้มีคุณสมบัติหุติภูมิ หรือ คุณสมบัติเหล่านี้ไม่ได้มีอยู่ในโลกภายนอก แต่เป็น “อำนาจ” ที่คุณสมบัติปฐมภูมิสร้างผัสสะที่เป็นสี, กลิ่น, เสียง, รส, อุณหภูมิ ให้เกิดกับเรา ดังนั้น ขนาด รูปร่างฯ ของวัตถุเป็นคุณสมบัติแท้จริงของมัน แต่สี, รสฯ ของวัตถุไม่ใช่คุณสมบัติแท้จริงที่มีอยู่ในตัววัตถุ แต่เป็นอำนาจที่วัตถุกระทำต่อจิตของผู้รู้ให้เห็นเป็นสี ให้มีรส เป็นต้น

5. ทฤษฎีความรู้ของล็อคจึงเรียกว่า “ทฤษฎีตัวแทน” (Theory of Representation) เพราะเหตุว่า ประการที่หนึ่ง คนเราไม่รู้ในคุณสมบัติแท้จริงของวัตถุ แต่รู้ในผัสสะหรือความคิดเชิงเดี่ยวซึ่งเป็นตัวแทนของคุณสมบัติจริง ประการที่สอง ตัววัตถุจริงที่อยู่ภายนอกตัวคนเรานั้นมีแต่คุณสมบัติปฐมภูมิ ไม่มีคุณสมบัติหุติภูมิ แต่วัตถุในการรับรู้ของเรามีคุณสมบัติหุติภูมิด้วย ดังนั้นวัตถุตัวจริงกับวัตถุในฐานะเป็นสิ่งที่เรารับรู้นั้นจะเป็นคนละสิ่งกัน วัตถุที่เรารับรู้จึงนับเป็นตัวแทนของวัตถุจริง ฉะนั้นสิ่งที่มีอยู่จริงภายนอกตัวเรา ก็คือ ก่อนที่ปราศจากคุณลักษณะหุติภูมิใด ๆ ซึ่งเรียกว่า “สาร” (substance) ซึ่งรองรับคุณสมบัติปฐมภูมิอยู่

6. “สาร” เป็นสิ่งแท้จริงที่อยู่ภายในตัววัตถุ แต่ลอคอธิบายว่า คนเราไม่อาจจะรู้จักสารได้เพราะไม่อาจเป็นประสบการณ์ของใคร จึงเป็นสิ่งที่เรา “ไม่รู้ว่าเป็นอะไร” แต่ก็ต้องยอมรับว่าทุกสิ่งต้องมีสาร เพราะสารเป็นพื้นฐานที่รองรับคุณสมบัติปฐมภูมิของวัตถุ ซึ่งก่อให้เกิดความคิดเชิงเดี่ยวกับเรา เช่น รูปร่าง, ร้อน, รส, สี ฯลฯ แต่ว่า คนเราพบคุณสมบัติเหล่านี้ในลักษณะที่มันรวมกันอยู่และมองดูว่ามันประกอบเข้าเป็นสิ่งเดียวกัน คือ เราจะรับรู้ วัตถุในลักษณะที่มีคุณสมบัติต่าง ๆ ทั้งปฐมภูมิและหุติภูมิรวมกัน เราจึงไม่มีวันจะรู้จัก “สาร” ได้เลย นอกจากนี้ในตัวมนุษย์ ก็มี “จิต”(Spirit)เป็นสารชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งที่แท้จริงที่รองรับการทำงานต่าง ๆ ของจิต เช่น คิด, รู้, สงสัย, ตั้งใจ, กลัว เป็นต้น ดังนั้น ปรัชญาของลอคจึงมีข้อขัดแย้งตรงที่ว่า เขายอมรับการมีอยู่ของสิ่งที่มีได้เคยเป็นประสบการณ์ของคนเรา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คนเราไม่อาจจะรู้จัก “สาร” ในวัตถุและตัวคนโดยผ่านทางประสบการณ์เลย

7. ล็อคได้กล่าวถึงความรู้ประเภทต่าง ๆ ที่คนเรามี ซึ่งความรู้ทั้งหลายนั้นต้องเริ่มต้นจากผัสสะและการไตร่ตรอง ซึ่งจะทำให้ความคิดเชิงเดี่ยวในขั้นต้น ขั้นสูงขึ้นมา จิตก็นำความคิดเชิงเดี่ยวต่าง ๆ มาเปรียบเทียบเชื่อมโยงกันสร้างเป็นความคิดเชิงซ้อน ดังนั้น ความรู้ทุกอย่างของเรานั้นจึงต้องเกี่ยวข้องกับความคิดต่าง ๆ นา ๆ

ที่เราได้มาจากประสบการณ์ภายในชีวิตของเรา ฉะนั้นความรู้ก็คือ “การรับรู้ในความเกี่ยวเนื่องของความคิดต่าง ๆ ว่าเข้ากับได้หรือเข้ากันไม่ได้” ซึ่งการเข้ากันได้หรือไม่ของความคิด แบ่งออกเป็น 4 ชนิด ชนิดแรก คือความรู้ที่ได้จากการตรวจตราความคิดตั้งแต่ 2 หน่วยขึ้นไป เพื่อความมั่นใจเหมือนกันหรือต่างกัน เช่น เราสามารถเปรียบเทียบความคิดของ “ขาว” กับ “ดำ” หรือ “วงกลม” กับ “สามเหลี่ยม” เราเห็นในทันทีว่ามันต่างกัน ความรู้ชนิดนี้เรารู้โดยอัมมัตติกญาณ จึงเป็นความรู้ที่เชื่อถือได้แน่นอน เพราะมันชัดเจนยิ่งกว่าสิ่งใด ๆ ชนิดที่สอง คือความรู้ที่เราพบว่าความคิดตั้งแต่ 2 หน่วยขึ้นไปนั้น มันต้องไปด้วยกัน หรือ ต้องเกี่ยวข้องกัน คือรู้ว่าการคิดเหล่านั้นต้องเป็นส่วนหนึ่งของวัตถุเดียวกัน หรือ มีสาเหตุมาจากสิ่งเดียวกัน เช่นเรารู้ว่าความแข็งและความเย็นต้องเป็นคุณสมบัติของน้ำแข็ง ชนิดที่สาม คือความรู้ที่เราพบว่าความคิดตั้งแต่ 2 หน่วยขึ้นไปนั้นมันสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในบางลักษณะ คือในบางกรณีเราไม่อาจรู้โดยอัมมัตติกญาณได้ว่า ความคิดต่าง ๆ นั้นมันมีอะไรร่วมกันอยู่ ดังนั้น จึงต้องใช้การเชื่อมโยงความคิดเพื่อพิสูจน์ว่ามันสัมพันธ์กัน ความรู้เช่นนี้ต้องใช้การพิสูจน์ (demonstration) คือ เริ่มจากความจริงที่ง่ายและยอมรับแล้วไปสู่ความจริงที่ซับซ้อนยิ่งขึ้นไป เช่น การพิสูจน์เป็นทางเขาคณิตและ ชนิดสุดท้าย คือ ความรู้ในสิ่งที่มีอยู่จริง (real existence) ความรู้ชนิดนี้ต้องรู้โดยทางผัสสะ ซึ่งเป็นการรู้เฉพาะหน่วยด้วยประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส เช่นเราเห็นดอกกุหลาบดอกหนึ่ง เราก็เชื่อว่ามันเป็นสิ่งที่อยู่จริง

8. ได้กล่าวแล้วว่า ทักษะทางประจักษ์นิยมของลัทธิคนนั้น อาจจะกล่าวว่าเป็นเพียงแนวโน้มนั้น เพราะเขายอมรับในหลาย ๆ เรื่อง ที่ไม่อาจจะผ่านเข้ามาเป็นประสบการณ์ของคนเราได้ เช่นเรื่อง “สาร” ในวัตถุ และในตัวคนหรือพูดให้ชัดก็คือวิญญาณนั่นเอง และอีกประการหนึ่งลัทธิพยายามที่จะสร้างทฤษฎีความรู้ที่แสดงให้เห็นว่า ความรู้ต่าง ๆ ของคนเรานั้น เริ่มต้นจากข้อมูลที่ได้จากประสบการณ์ ซึ่งเป็นผัสสะกับการไตร่ตรองต่อจากนั้นก็เป็นที่ความสามารถของจิตที่จะเชื่อมโยงสิ่งที่ประสบการณ์ให้ขึ้นเป็นความรู้อันซับซ้อนต่อไป มีอีกเรื่องหนึ่งที่จะกล่าวต่อไป ก็คือการที่ลัทธิไม่อาจจะทิ้งความเชื่อว่ามีพระเจ้ามีอยู่ได้ และยังพยายามให้เหตุผลเพื่อพิสูจน์ความเชื่อของเขาด้วยเขาเสนอว่าคนเราสามารถจะรู้ว่ามีพระเจ้ามีอยู่โดยการอนุมานจากการมีอยู่ของตัวเอง นั่นคือเริ่มแรกคนเรารู้ว่าตัวเรามีอยู่อย่างชัดเจนแน่นอน ซึ่งเป็นการรู้โดยอัมมัตติกญาณจากการที่เรารู้ว่ามีตัวเราเองซึ่งบ่งว่าอย่างน้อยที่สุดต้องมี “สิ่งหนึ่ง” อยู่ เพราะรู้ว่าตัวเรานั้นไม่อาจจะอยู่ตลอดเวลาได้ แต่ต้องอยู่ภายในช่วงเวลาจำกัด ดังนั้น ตัวมนุษย์ต้องมีการเริ่มต้น (คือถ้ามีอยู่ตลอดเวลาที่จะไม่มีการเริ่มต้น และสิ่งใดที่ต้องมีการเริ่มต้น แสดงว่าต้องมีบางสิ่งที่ไม่มีการเริ่มต้นเป็นผู้สร้าง เพราะไม่อาจสร้างตัวเองได้ ในที่สุด ลัทธิสรุปว่า ต้องมีบางสิ่งที่ไม่ถูกจำกัดด้วยเวลาอันเป็นสิ่งที่มีอยู่ตลอดเวลาเป็นผู้สร้างสิ่งที่มีอยู่ในเวลา บางสิ่งนี้อาจเรียกว่า “พระเจ้า” นี่คือการพิสูจน์ของลัทธิว่ามีพระเจ้า

ปรัชญาของเดวิด ฮูม (1711 - 1776) ขอลำถึงแนวความคิดสำคัญของเขาเป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. ความรู้ทั้งหลายของคนเรานั้นแบ่งออกได้เป็น 2 อย่าง คือ ความประทับใจ (impression) กับ ความคิด (idea) ความประทับใจเป็นการรับรู้ในผัสสะ ส่วนความคิดเป็นการรับรู้ในสิ่งที่เกิดจากจินตนาการหรือความจำ ทั้งสองอย่างต่างกัันดังนี้คือ ในระยะแรกผัสสะที่เราได้รับจากประสบการณ์โดยตรง เช่น เอามือไปแตะ

ก่อนน้ำแข็ง เกิดผัสสะของความเย็น ผัสสะนี้มีความแจ่มชัดในทันทีทันใดอันนี้ “ความประทับใจ” พอเหตุการณ์นี้ผ่านไปแล้ว แต่เราก็กังจืดจำภาพของความเย็นได้อย่าง ลาง ๆ ว่าเป็นอย่างไร ทั้งที่ไม่มีน้ำแข็งมากระทบกับประสาทสัมผัสของเราจริง ๆ ภาพของความเย็นที่เราจำได้นี้จะไม่แจ่มชัดเหมือนในตอนที่เราไปแตะก้อนน้ำแข็งโดยตรง นี่คือ “ความคิด” หรืออาจใช้คำว่า “จิตภาพ” ก็ได้ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความคิดเป็นความรู้สึกหรือผัสสะที่อยู่ในความทรงจำของเรา ดังนั้นสองอย่างนี้จะต่างกันที่ระดับของความชัดเจน ความมีชีวิตชีวาที่มันกระทบต่อจิตของคนเรา สำหรับข้อแรกนี้สรุปได้ว่าในการรู้ของคนเรานั้น ต้องมีการประทับใจจากวัตถุภายนอกเกิดขึ้นก่อน แล้วจากนั้นก็กลายมาเป็น ความคิด ด้วยเหตุนี้ความคิดทุกหน่วยจะต้องมีความประทับใจตอบสนองทุกหน่วยไป หรือต้องสอดคล้องกับความประทับใจเสมอ เช่น ความคิดของสีแดง ก็จะต้องเหมือนกับความประทับใจของสีแดง

2. คนเรามีความสามารถอยู่ 2 ประการ อันแรกคือ ความจำ อันที่สองคือจินตนาการ (imagination) ความจำเป็นการที่เราเก็บรวบรวมความคิดทั้งหลายไว้เป็นลำดับต่อเนื่องกัน ส่วนจินตนาการเป็นการที่เราเก็บรวบรวมความคิดทั้งหลายไว้เป็นลำดับต่อเนื่องกัน ส่วนจินตนาการเป็นการที่เราจัดระเบียบความคิดต่าง ๆ ตามแบบแผนที่เราต้องการ ซึ่งโดยทั่วไปคนเรามักจะจัดความคิดไปตามแบบแผน 4 อย่างด้วยกันคือ แบบของความเหมือน, แบบของการเกี่ยวเนื่องกันทางเวลา, แบบของการสัมพันธ์กันทางสถานที่, และแบบของการเป็นเหตุเป็นผลกัน การที่เราเห็นว่าสิ่งหนึ่งเหมือนกับอีกสิ่งหนึ่งก็เป็นเพียงผลจากจินตนาการของเราเอง “ความเหมือน” ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่จริงในโลกภายนอกตัวคนเรา เพราะสิ่งที่เราเห็นจริง ๆ ก็คือ สิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง แล้วเรานำความคิดที่ได้จากสิ่งสองสิ่งมาเชื่อมโยงกันเองว่ามันเหมือนกัน หรือการที่เราเห็นสิ่งสองสิ่งอยู่ใกล้กันหรือไกลกันก็ตาม จินตนาการสร้าง “ความใกล้” และ “ความไกล” ขึ้นมาเอง ความใกล้และความไกลไม่ได้มีจริง

3. เช่นเดียวกันกับเรื่องของความเป็นเหตุเป็นผล ซึ่งในข้อนี้จะกล่าวถึงโดยละเอียดเพราะเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่ง ที่ชี้บอกถึงลักษณะเด่นแห่งปรัชญาของฮูม ถ้าจะพูดว่า “เหตุการณ์นี้เป็นสาเหตุของเหตุการณ์นั้น” ก็ต้องตั้งคำถามว่า เรารู้ได้อย่างไรว่า ความคิด 2 หน่วยนั้นมันเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน เราได้ประจักษ์ในลักษณะแห่งการประทับใจของสิ่งที่เรียกว่า “สาเหตุ” หรือเปล่า คำตอบก็คือ ไม่เลยในเรื่องนี้ไม่มีคุณสมบัติ เช่น สีแดง, สีเขียว, ร้อน, เย็น ฯลฯ ที่เราจะพบได้ในประสบการณ์ ลองพิจารณาตัวอย่างต่อไปนี้ “ก้อนหินกระทบกระจกหน้าต่าง แล้วหน้าต่างแตก” ถ้าเราตรวจสอบสถานการณ์อย่างลึกซึ้ง ก็จะพบว่ามีความแตกต่าง ๆ เกิดตามกันเหตุการณ์แรกคือ มีการเคลื่อนไหวของก้อนหิน ต่อมาก้อนหินอยู่ใกล้ชิดกับหน้าต่าง และต่อมาก็มีการแตกของกระจก ฉะนั้นส่วนประกอบเรื่องนี้มีอยู่ 25 อย่าง คือ ก้อนหิน กับกระจกหน้าต่าง แต่ไม่มีสิ่งที่เรียกว่า “สาเหตุ” ให้เราพบได้โดยการประทับใจ ประสบการณ์บอกเราเพียงว่ามีเหตุการณ์หนึ่งเกิดขึ้น และต่อมาก็มีอีกเหตุการณ์หนึ่งเกิดตามมาก็เท่านั้น ประสบการณ์ไม่อาจช่วยให้เราเข้าถึงความสัมพันธ์ระหว่างสองเหตุการณ์หรือมากกว่าสองได้ จิตของเราต่างหากที่เชื่อมโยงเหตุการณ์ต่าง ๆ เข้าด้วยกันเอง แล้วก็ถือกันว่ามีเหตุต้องมีผล มีผลต้องมีเหตุสำหรับเรื่องนี้ ถ้าเราพิจารณาตามสามัญสำนึกแล้ว เราก็ต้องเชื่อว่าก้อนหินเป็นเหตุทำให้กระจกหน้าต่างแตกจริง เพราะแม้เราจะไม่ได้เห็นตัว “สาเหตุ” ด้วยตาของเราเองก็ตาม แต่เรารู้ว่ามีแรง หรือ พลัง

บางอย่างที่เกิดจากการเคลื่อนไหวของก้อนหิน และตัวก้อนหินก็เป็นสิ่งมีน้ำหนัก ซึ่งเป็นสาเหตุให้กระจกหน้าต่างแตกเมื่อมันมากระทบ แต่แรงหรือพลังนี้เราไม่อาจจะมองเห็นหรือจับต้องได้ ด้วยเหตุนี้ฮูมจึงยืนยันว่าก้อนหินไม่ได้เป็นเหตุแห่งการแตกของกระจก เพียงแต่มีเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นติดต่อกัน แสดงให้เห็นว่า ฮูมตั้งอยู่บนจุดยืนของทฤษฎีประจักษ์นิยมอย่างมั่นคงโดยการยืนยันยืนยันว่า ความรู้ทุกอย่างของคนเราถ้าไม่ผ่านประสาทสัมผัสแล้ว ย่อมไม่จริง

4. ดังนั้นกล่าวได้ว่า ปรัชญาของฮูมเป็นปรัชญาแบบวิมตินิยมอย่างแท้จริง เขาได้วิเคราะห์ถึงประสบการณ์ทางผัสสะและการจัดระเบียบผัสสะ และสรุปลงอย่างเป็นวิมตินิยมอย่างสมบูรณ์ในเรื่องความเป็นไปได้ของมนุษย์ในการรู้ สิ่งใดก็ตามเกี่ยวกับโลก นั่นคือ ทั้งหมดที่เรารู้เราเข้าใจก็คือกลุ่มของความประทับใจหรือกลุ่มของผัสสะที่ไม่ได้มีความสัมพันธ์ต่อกันเลย (ดังในเรื่องของเหตุและผล) จากนั้นคนเราก็ได้รับความคิดมาซึ่งเรานำมาเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน เพราะเป็นความเคยชินของนิสัยหรือจิตใจที่จะทำเช่นนั้น ฉะนั้น ถ้าเราจะหาสิ่งที่เป็นเจ้าของคุณสมบัติต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดความประทับใจกับเราแล้ว ก็จะไม่พบความประทับใจของสิ่งที่เรียกว่า “เทห์” (a body) เช่นกัน ถ้าเราจะมองเข้ามาภายในตัวเรา เพื่อจะหาสิ่งซึ่งบรรจุความประทับใจและความคิดต่าง ๆ ที่เรียกว่า “ตัวตน” (self) แล้วเราก็จะไม่พบเลยภายในประสบการณ์ของเรา

บทวิเคราะห์

แนวคิดประสบการณ์นิยม (Empiricism) เป็นแนวทางที่ให้ความสำคัญกับประสบการณ์และการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัสเป็นรากฐานของความรู้ ความคิดนี้ได้รับการพัฒนาและสนับสนุนโดยนักปรัชญาคนสำคัญ เช่น จอห์น ล็อก (John Locke) และ เดวิด ฮูม (David Hume) ซึ่งต่างมีมุมมองและการอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติของความรู้ที่แตกต่างกันในบางประเด็น

1. การตีความความรู้ผ่านแนวคิดของจอห์น ล็อก เขาเสนอแนวคิดที่ว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมกับจิตที่ว่างเปล่า หรือที่เรียกว่า Tabula Rasa ซึ่งหมายถึงการที่มนุษย์ไม่ได้มีความรู้ติดตัวมาตั้งแต่เกิด แต่ได้รับความรู้ผ่านประสบการณ์ที่เกิดจากการรับรู้ทางประสาทสัมผัส แนวคิดของล็อกแบ่งกระบวนการเกิดความรู้เป็น 2 ส่วนสำคัญ ได้แก่ 1) ผัสสะ (Sensation) กระบวนการรับรู้ข้อมูลจากโลกภายนอกผ่านประสาทสัมผัส เช่น สัมผัส กลิ่น เสียง และรส 2) ภาพสะท้อน (Reflection) กระบวนการประมวลผลทางจิตที่เกิดขึ้นหลังจากได้รับผัสสะ เช่น การจดจำ การเปรียบเทียบ และการเชื่อมโยงความคิด ล็อกยังเสนอแนวคิดเรื่อง คุณสมบัติของวัตถุ โดยแบ่งออกเป็น คุณสมบัติปฐมภูมิ (Primary Qualities) ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่คงที่ของวัตถุ เช่น รูปร่าง น้ำหนัก และความแข็ง และคุณสมบัติทุติยภูมิ (Secondary Qualities) ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่เปลี่ยนแปลงได้ขึ้นอยู่กับผู้รับรู้ เช่น สี รส และกลิ่น แนวคิดนี้แสดงให้เห็นว่า มนุษย์ไม่ได้รับรู้โลกภายนอกโดยตรง แต่รับรู้ผ่านตัวแทนของข้อมูลที่ผ่านการตีความทางจิต

2. การวิเคราะห์แนวคิดของเดวิด ฮูม เขาขยายแนวคิดของประสบการณ์นิยมโดยเน้นว่าความรู้ของมนุษย์เกิดจาก การเชื่อมโยงประสบการณ์ซ้ำ ๆ ซึ่งเป็นผลจากการรับรู้โดยตรงผ่านประสาทสัมผัส ฮูมแบ่งความรู้

เป็นสองประเภทหลัก ได้แก่ 1) ความประทับใจ (Impression) เป็นข้อมูลที่ได้รับโดยตรงจากประสบการณ์ เช่น การสัมผัสไฟและรู้สึกร้อน 2) ความคิด (Idea) เป็นภาพจำที่เกิดขึ้นหลังจากมีประสบการณ์โดยตรง เช่น การจดจำความร้อนที่เคยสัมผัส แนวคิดของฮูมเน้นว่า มนุษย์ไม่สามารถมีความรู้ที่แน่นอนเกี่ยวกับโลกภายนอกได้ เนื่องจากทุกความรู้เกิดจากการรับรู้ซึ่งอาจไม่สะท้อนความเป็นจริงอย่างแท้จริง อีกทั้งฮูมยังตั้งคำถามต่อแนวคิดเรื่อง เหตุและผล (Causality) โดยใช้ให้เห็นว่ามนุษย์ไม่ได้รับรู้ “เหตุและผล” โดยตรง แต่สร้างความเชื่อมโยงขึ้นจากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ เท่านั้น

3. ข้อจำกัดของแนวคิดประสบการณ์นิยม แม้แนวคิดประสบการณ์นิยมจะมีบทบาทสำคัญในปรัชญาตะวันตก แต่ก็มีข้อจำกัดบางประการ เช่น ไม่สามารถอธิบาย ความรู้ทางคณิตศาสตร์และตรรกศาสตร์ได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจากแนวคิดเหล่านี้ไม่ได้เกิดจากประสบการณ์โดยตรง ไม่สามารถพิสูจน์การดำรงอยู่ของโลกภายนอกได้โดยตรง เพราะมนุษย์รับรู้โลกผ่านประสบการณ์ที่เป็นตัวแทนเท่านั้น แนวคิดของฮูมที่ปฏิเสธความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล อาจขัดแย้งกับวิธีคิดทางวิทยาศาสตร์ที่ต้องใช้การคาดการณ์

ตารางที่ 1 แสดงบทวิเคราะห์แนวคิดประสบการณ์นิยม

หัวข้อ	ความสอดคล้องกับประสบการณ์นิยม	ประเด็นสำคัญ	ผลลัพธ์
แนวคิดของจอห์น ล็อก (John Locke)	สอดคล้องโดยตรงกับแนวคิดประสบการณ์นิยมที่มองว่าความรู้เกิดจากประสบการณ์ผ่านประสาทสัมผัส	- แนวคิด <i>Tabula Rasa</i> (จิตว่างเปล่า)- การแบ่งกระบวนการรับรู้เป็น “ผัสสะ” และ “ภาพสะท้อน” - การจำแนกคุณสมบัติของวัตถุเป็น ปฐมภูมิ และทุติยภูมิ	ชี้ให้เห็นว่ามนุษย์ได้รับความรู้จากโลกผ่านการรับรู้และการประมวลผลข้อมูล มิใช่โดยกำเนิดหรือการหยั่งรู้
แนวคิดของเดวิด ฮูม (David Hume)	ขยายแนวคิดประสบการณ์นิยมโดยเน้นการรับรู้ซ้ำ ๆ เป็นพื้นฐานของความรู้	- การแบ่งความรู้เป็น “ความประทับใจ” และ “ความคิด” - การวิจารณ์เรื่อง <i>Causality</i> (เหตุและผล) - ความสงสัยต่อความแน่นอนของความรู้	ตั้งคำถามต่อความสามารถของมนุษย์ในการรับรู้ความจริงโดยตรง และเสนอว่าเหตุและผลเป็นเพียงการเชื่อมโยงที่เกิดจากประสบการณ์ซ้ำ ๆ

ข้อจำกัดของ ประสบการณ์นิยม	แสดงถึงขอบเขตของ แนวคิดที่ไม่ครอบคลุม ทุกประเภทของความรู้	- ไม่สามารถอธิบาย คณิตศาสตร์และ ตรรกศาสตร์ได้ - ไม่สามารถพิสูจน์โลก ภายนอกโดยตรง - แนวคิดของฮูมขัดแย้ง กับวิธีวิทยาทาง วิทยาศาสตร์	ประสบการณ์นิยมมี คุณูปการในการพัฒนา วิทยาศาสตร์และความรู้ แต่ยังมีข้อจำกัดที่ต้อง พิจารณาเมื่อนำไปใช้ใน สาขาอื่นที่ต้องการความ แน่นอนทางนามธรรม
-------------------------------	---	--	---

สรุป

ล๊อคเป็นนักปรัชญาที่อยู่ในฝ่ายที่ยืนยันว่า ความรู้ของคนเราต้องมีบ่อเกิด หรือเริ่มต้นจากประสบการณ์ มีทัศนะสำคัญโดยสรุปคือ ประการที่หนึ่ง คนเรามีได้มีความรู้ติดตัวมาตั้งแต่เกิดจุดเริ่มต้นของคนเราคือสภาพจิต ที่ว่างเปล่า ข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับโลกภายนอกต้องขึ้นอยู่กับการสัมผัสซึ่งเริ่มจากผัสสะก่อน จากนั้นก็มีการ ไตร่ตรองในสิ่งที่เข้ามาภายในจิตของเรา ดังนั้น ในทัศนะของล๊อค บ่อเกิดของความรู้ของคนเรามี 2 อย่างด้วยกัน คือ ผัสสะกับภาพสะท้อน เมื่อผัสสะต่าง ๆ เกิดขึ้นมาจิตก็จะสร้างเป็น “ความคิดเชิงเดี่ยว” ของผัสสะนั้น ๆ จากนั้นจิตก็สามารถที่จะทำการรวบรวมจัดการผัสสะต่าง ๆ เข้าด้วยกัน สร้าง “ความคิดเชิงซ้อน” ของวัตถุหนึ่ง ขึ้นมา ดังนั้น น้ำแข็งก้อนหนึ่งที่เราได้รู้จักไม่ใช่เป็นความคิดเชิงเดี่ยว แต่เป็นความคิดเชิงซ้อนที่ประกอบด้วย ความคิดเชิงเดี่ยวของความแข็ง ขาวและเย็น ประการที่สอง ผัสสะหรือความคิดเชิงเดี่ยวต่าง ๆ ที่คนเรานั้นแบ่ง ออกเป็นความคิดที่เป็นสมบัติปฐมภูมิของวัตถุ กับ คุณสมบัติทุติยภูมิ คุณสมบัติทติยภูมิเป็นอำนาจที่ คุณสมบัติปฐมภูมิสร้างให้เกิดขึ้นกับตัวผู้รู้ ดังนั้น ตัววัตถุจริง ๆ กับวัตถุที่เป็นสิ่งรู้ของคนเราจะไม่เหมือนกัน นี่คือการที่เรา รู้จักตัวแทนของวัตถุ ไม่ได้รู้จักวัตถุตัวจริง ประการที่สาม การที่วัตถุมีคุณสมบัติปฐมภูมิต่าง ๆ เช่น น้ำหนัก ขนาด รูปร่าง ซึ่งก่อให้เกิดผัสสะแก่เรา แสดงว่าจะต้องมีอะไรบางอย่างที่คำจูนหรือรองรับคุณสมบัติต่าง ๆ เหล่านี้อยู่ นั่นคือสิ่งที่ล๊อคเรียกว่า “สาร” แต่เราก็ไม่อาจจะรู้ได้ว่าสารเป็นอย่างไร ประการที่สี่ ความรู้ของ คนเรามี 4 ชนิด คือ

- 1) ความรู้ที่ได้จากการตรวจตราหรือเปรียบเทียบความคิดตั้งแต่ 2 หน่วยขึ้นไป ว่าเหมือนกัน หรือต่างกัน
- 2) ความรู้ที่ได้จากการพบว่าความคิดตั้งแต่ 2 หน่วยขึ้นไป ว่าต้องเกี่ยวข้องกัน
- 3) ความรู้ที่ได้จากการพบว่าความคิดตั้งแต่ 2 หน่วยขึ้นไป นั้นสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในบาง ลักษณะ และ
- 4) ความรู้ในสิ่งที่มีอยู่จริง

เมื่อเราได้ศึกษาปรัชญาประจักษ์นิยมของจอห์น ล็อก แล้วจะพบว่าสำหรับลอคความคิดหรือความรู้ของเราไม่ใช่เป็นนามธรรมที่ถูกให้กับเราอย่างสำเร็จรูปมาเลย แต่จิตของคนเราจะต้องกระทำต่อสิ่งที่ถูกให้มาซึ่งคือผัสสะต่าง ๆ และสร้างความคิดใหม่ที่ซับซ้อนขึ้นมา เช่น เปรียบเทียบเพื่อจะหาคุณสมบัติร่วมกันของสิ่งต่าง ๆ แต่ความรู้หรือความคิดใหม่นั้นจะต้องสามารถวิเคราะห์แยกแยะออกมาได้ว่ามีส่วนประกอบที่เป็นข้อมูลทางผัสสะ ประสบการณ์ทางผัสสะจึงไม่ใช่เป็นการที่จิตรับรู้สิ่งใด ๆ ที่โลกวัตถุให้มาอย่างเฉยชา เพราะจิตไม่ใช่กล้องถ่ายรูปที่บันทึกภาพสิ่งต่าง ๆ ไว้เท่านั้นจิตจะต้องทำงานของคนไปด้วย

ปรัชญาของเดวิด ฮูม พอสรุปได้ดังนี้ สิ่งที่เรารู้เป็นเพียงกลุ่มของความประทับใจผัสสะซึ่งไม่ได้มีความเกี่ยวเนื่องกัน วัตถุหรือสสารที่ผัสสะแก่เรานั้น ก็ไม่ได้มีสิ่งที่เรียกว่า “สาร” (substance) ซึ่งในปรัชญาของลอคอ้างว่าเป็นสิ่งที่รองรับคุณสมบัติปฐมภูมิต่าง ๆ อยู่เลย วัตถุหรือสสารก็เป็นเพียงกลุ่มของคุณสมบัติต่าง ๆ มารวมกัน เช่น น้ำแข็งก็คือกลุ่มของคุณสมบัติขาว, เย็น, แข็ง ไม่ได้มีตัวสารอยู่ภายในเพื่อยึดคุณสมบัติต่าง ๆ เข้าด้วยกัน จากกลุ่มของผัสสะ นั้นก็กลายมาเป็นกลุ่มของความคิดที่เรานำมาจัดระเบียบด้วยการเชื่อมโยงมันเข้าด้วยกันตามความเคยชิน และถ้าเราจะหาสิ่งที่ เป็นเจ้าของผัสสะหรือความคิดที่เรียกว่า “ตัวตน” หรือพูดให้ชัดก็คือวิญญาณ ซึ่งในปรัชญาของลอคถือว่าเป็น “สาร” อย่างหนึ่งที่รองรับความรู้สึกและความคิดทั้งหลายนั้นแล้ว ฮูมก็ว่าไม่มีเช่นกัน เพราะประสบการณ์ไม่เคยให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งนี้ ตัวคนเราเป็นเพียงการมารวมกันของผัสสะและความคิด ไม่มีจิต ไม่มีวิญญาณ เพราะถ้าเราพิจารณาถึงความสำนึกในตัวเราอย่างลึกซึ้งก็จะพบแต่ผัสสะและความคิดที่เกิดขึ้นติดต่อกันไปตลอดเวลา เช่น ร้อน, เย็น, หิว, อิ่ม, ดีใจ, โกรธ, เสียใจ ฯลฯ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับแนวคิดประสบการณ์นิยม อันมีพื้นฐานจากการให้ความสำคัญกับประสบการณ์และการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัส ซึ่งได้รับการอธิบายอย่างลึกซึ้งโดยนักปรัชญาอย่างจอห์น ล็อก และเดวิด ฮูม สามารถสังเคราะห์ข้อเสนอแนะหรือองค์ความรู้ใหม่ได้ดังนี้:

ข้อเสนอแนะเชิงทฤษฎี

แนวคิดของจอห์น ล็อกและเดวิด ฮูม ควรถูกนำมาเปรียบเทียบกับแนวคิดของนักปรัชญาแนวคิดอื่น เช่น เหตุผลนิยม (Rationalism) เพื่อให้เห็นความแตกต่างในมิติของการอธิบายความรู้ ซึ่งจะช่วยส่งเสริมความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับรากฐานของทฤษฎีความรู้ในโลกตะวันตก การศึกษาทฤษฎีของฮูมที่ทำทลายแนวคิดเรื่องเหตุและผล ควรเป็นประเด็นสำคัญในการวิเคราะห์หลักคิดของวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อเปิดพื้นที่ให้มีการตั้งคำถามต่อกรอบคิดแบบกลไก (mechanistic thinking) ซึ่งอาจนำไปสู่การพัฒนาทฤษฎีใหม่ ๆ ที่มีความยืดหยุ่นและเปิดกว้างมากขึ้น

ข้อเสนอแนะเชิงการประยุกต์ใช้

แนวคิดของประสบการณ์นิยมสามารถนำไปปรับใช้ในการออกแบบกระบวนการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ตรง (experiential learning) ในระบบการศึกษา เช่น การเรียนรู้จากการทดลองจริง การสังเกต

และการสะท้อนคิด ซึ่งสอดคล้องกับหลักการ “ผัสสะ” และ “ภาพสะท้อน” ของลัทธิ ในด้านจิตวิทยาและการพัฒนาทักษะชีวิต แนวคิดเรื่อง “ความประทับใจ” และ “ความคิด” ของฮูม สามารถนำไปใช้วิเคราะห์กระบวนการสร้างความเข้าใจของมนุษย์ โดยเฉพาะในกระบวนการเรียนรู้เชิงจิตวิทยา เช่น การบำบัดด้วยความทรงจำหรือการฝึกสติ

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้

จากการวิเคราะห์พบว่า แนวคิดประสบการณ์นิยมไม่เพียงแต่มีบทบาทสำคัญในปรัชญาเท่านั้น แต่ยังสามารถขยายขอบเขตไปสู่การศึกษาวិทยาศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และจิตวิทยาได้อย่างลึกซึ้ง ทั้งยังเป็นจุดเริ่มต้นของการตั้งคำถามต่อ “ความแน่นอนของความรู้” ซึ่งเป็นจุดเริ่มของปรัชญาสมัยใหม่ องค์ความรู้ที่สำคัญอีกประการคือ การยอมรับว่ามนุษย์ไม่สามารถรับรู้ความจริงโดยตรงทั้งหมด แต่ต้องอาศัยตัวกลางในการรับรู้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการวิพากษ์วิจารณ์การรับรู้ของตนเองอย่างสม่ำเสมอ

การศึกษานี้ชี้ให้เห็นถึงคุณค่าของแนวคิดประสบการณ์นิยมในการอธิบายและพัฒนากระบวนการรับรู้และความรู้ของมนุษย์อย่างลึกซึ้ง ทั้งยังเสนอแนะให้ขยายการประยุกต์ใช้แนวคิดนี้ในบริบทต่าง ๆ โดยเฉพาะในด้านการศึกษา วิทยาศาสตร์ และการพัฒนาปัญญาอย่างมีวิจารณญาณบนพื้นฐานของประสบการณ์จริง

เอกสารอ้างอิง

- คุญ โทซันธ. (2527). ปรัชญาเบื้องต้น. ขอนแก่น: ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ทองหล่อ วงษ์ธรรม. (2549). ปรัชญาทั่วไป. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- พระพิทักษ์ณคณาธิกร. (2544). ปรัชญา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดวงแก้ว.
- สกล นิลวรรณ. (2522). ปรัชญาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: ภาควิชาปรัชญาและศาสนา วิทยาลัยครูสวนดุสิต.
- สตีเฟ โปธิวงค์. (2534). ปรัชญาเบื้องต้น. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- Jones, M. (2019). Empirical methods and scientific inquiry. Cambridge University Press.
- Taylor, R. (2021). Kant's synthesis of empiricism and rationalism. Harvard University Press.
- Williams, K. (2023). Empiricism in the digital age: Challenges and applications. MIT Press.

